



Dr. Máthé Áron, a Nemzeti Emlékezet
Bizottság elnökhelyettese

Ügynöklisták márpedig nincsenek

A Nemzeti Emlékezet Bizottsága (NEB) befejezte az állambiztonsági mágnesszalagok vizsgálatát, és javasolta titkosításuk feloldását. Az egykori adatbázisok sohasem voltak teljesek, számos alkalommal töröltek adatokat azokból – tudtuk meg a Dr. Máthé Árontól. A NEB elnökhelyettese kiemelte, hogy eleve nem is került bele minden ügynök az adatállományba.

Mit tudhatunk a mágnesszalagokról? Kik és miért állították elő? Mi volt a célja?

– Az egykori kommunista állambiztonság nyilvántartásainak adatállományairól van szó. A '70-es évek elején az akkori belügyminisztérium a lyukkártyás és a kezdeti elektronikus adatkereső rendszerek fejlesztése során megkezdte – az addig csak papíron létező – különböző nyilvántartásainak gépre vitelét annak érdekében, hogy segítse az azokban való keresést, lekérdezést. Ezt a számítógépes rendszert nevezték Egységes Gépi Prioráló Rendszernek (EGPR-nek). Ez a hatalmas adatbázis azonban korántsem tartalmazott minden – a dossziékban vagy a kartonokon szerepelő – adatot. Az Egységes Gépi Prioráló Rendszer célja nem az akták és kartotékok kiváltása volt, hanem a személyek nyilvántartási adatainak ellenőrzése. Az EGPR-en belül tizennégy, az ABC betűivel jelölt tematikus adattárról beszélünk. A mágnesszalagok ebből három állambiztonsági adattár bizonyos adatait, valamint a róluk készült két-két biztonsági másolatot tartalmazzák.

Egyszer azt nyilatkozta, hogy a „szalag” elnevezés megtévesztő. Akkor most mit vizsgált a NEB?

– Nem emlékszem arra, hogy a „szalag” elnevezés megtévesztő voltára helyeztem volna bármikor is a hangsúlyt, de annyi bizonyos, hogy nem a szalagok a lényegesek, hanem az egykor rájuk mentett adattárak. Az Alkotmányvédelmi Hivatal kezelésében lévő tizennyolc mágnesszalag tartalmát vetettük össze az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (ÁBTL) már kutatható iratanyagával. Három különböző állambiztonsági adattárat vizsgáltak az adathordozókon az ÁBTL és a Nemzeti Emlékezet Bizottsága közös munkacsoportjának tagjai: az úgynevezett G, a H és a K jelű adattárakat, amelyek az egykori célszemélyekre vonatkozó adatokat, az úgynevezett hálózati nyilvántartás, valamint a kémelhárítás által megfigyelt személyek adatait tartalmazzák. Erről készített a munkacsoport egy 120 oldalas jelentést.

Mit dolgoztak fel a kutatás során?

– A vizsgálat során arra kerestük a választ, hogyan hozták létre ezeket az adattárakat, milyen elvek szerint alakították ki, mikor és hogyan kezelték azokat, mikor töröltek róluk adatokat, illetve, milyen az átfedés a mágnesszalagok adattartalma és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött iratanyag között.

Mikorra várható a kiértékelés?

– A kiértékelés első szakasza megtörtént, a NEB és az ÁBTL közös munkacsoportja átadta jelentését az Országgyűlés elnökének és a belügyminiszternek. A dokumentumot 2017. március 6-án közzétettük a honlapunkon (www.neb.hu). Ebben két javaslatot fogalmaztunk meg: egyrészt javasoltuk a mágnesszalagokon őrzött minősített adatok minősítésének felülvizsgálatát, és ott, ahol a nemzetbiztonsági szempontok nem indokolják, a minősítés megszüntetését. Másrészt javasoltuk, hogy a mágnesszalagok – a megfelelő jogszabályi környezet kialakításával, azaz hogy a történeti levéltár minősített adatokat is őrizhessen – kerüljenek át az Alkotmányvédelmi Hivatalból az ÁBTL őrzésébe. Ezt követően született meg a kormánydöntés arról, hogy a szalagok közül a G és a H jelű adattárnak 2018. július 1-jéig át kell kerülnie a levéltárba, addigra kell legkésőbb a törvényi és az eszközjellegű feltételeket kialakítani. Ezt követően válnak kutathatóvá a tárolt adatok.

Mennyi adattípus található a szalagokon, és kikre vonatkoznak? H, K, és G jelű adattárakról hallottunk.

– Az úgynevezett G jelű, azaz operatív nyilvántartás a megfigyeltekre vonatkozó adatállományokat tartalmazza, a korabeli megfogalmazással élve az állami, társadalmi és gazdasági renddel szemben ellenséges tevékenységet kifejtő, illetve arra potenciálisan veszélyt jelentő meghatározott személyek adatait. A H jelű adattár a hálózati nyilvántartással kapcsolatos adatokat tartalmazza, ebben találhatóak a beszervezett, foglalkoztatott, „figyelőztetett”, kizárt hálózati személyek, illetve a meghíúsult beszervezések adatai. A K jelű adattár a kommunista rendszer kémelhárítása által megfigyelt személyekre vonatkozóan tárol adatokat. A K jelű 4896, a H 58 708, míg a G 83 694 rekordot tartalmaz.

Megtudjuk az ügynökök neveit?

– Amint azt a jelentésünkben részletesen leírtuk, a mágnesszalagok esetében is dokumentálható, hogy az egykori számítógépes adatbázisok sem tartalmazták a korszak egészére vonatkozóan a teljes hálózati nyilvántartást. Megállapítottuk azt is, hogy adatok kikerültek azokból a rendszeres felülvizsgálatok során, illetve rendkívüli esetekben. Az is valószínűsíthető, hogy eleve nem minden hálózati személy került be ebbe az adatállományba. Önmagában tehát a mágnesszalag nem oldja meg az állambiztonsági múlt még teljesebb feltérképezését, viszont egy sok elemből álló „puzzle” fontos darabja lehet. Azt megismerve a jelenleginél teljesebb képet kaphatunk a korabeli állambiztonsági nyilvántartás működéséről és a hálózati személyekről. Utóbbiak egy részének nevei azonban már most is megismerhetők az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában. Az egykor megfigyelt állampolgár, illetve annak családtagja bármikor kikérheti a rá vonatkozó levéltári anyagot. Ezenkívül érvényes kutatói engedély birtokában szabadon kutathatóak az állambiztonsági adatok, és ezek a kutatási eredmények közzétehetők. A 2015-ös adatok szerint – tehát csak a 2015-ös évre vonatkozóan – az utóbbi esetekben az ÁBTL munkatársai 307 ügyiratban a fedőnéven szereplő hálózati személyeket 608 lap irat átadásával azonosították a róluk (vagy hozzátartozójukról) jelentő hálózati személyeket a kérelmezőknek. Kutatói kérésre pedig 514 kutatási kérelemhez 762 eredeti nevet és 1419 fedőnevet, összesen 2181 nevet ellenőriztek a hálózati nyilvántartást kezelő ÁBTL-munkatársak. A kutatói kérésre végzett keresésekben az azonosítás 646 esetben (30%-ban) sikeres volt. A közvéleményben mégis az a kép él, hogy az ügynökök neveit valakik titkolni akarják. Mint láthattuk, ez legyen bármennyire is közhelyszerű, egyáltalán nem állja meg a helyét.

Gondolom nem mindegy, hogy valaki beszervezett ügynök volt, vagy egy tervezett beszerzés célpontjaként került a névsorba. Tehát ügynöklistáról van szó, vagy másról, többről?

A mágnesszalagok rejtélye

Írta: Medveczky Attila
2017. május 23. kedd, 19:01 -

– Szeretném leszögezni, hogy úgynevezett „ügynöklisták” nincsenek. Az ÁBTL-ben őrzött különböző típusú forrásokról – nyilvántartásokról, dossziékról, változásjelentésekről –, valamint a mágnesszalagon őrzött adatállományról is elmondható, hogy töredékesek, részinformációkat tartalmaznak. Az egykori adatbázisok sohasem voltak teljesek, számos alkalommal töröltek adatokat azokból, s amint azt korábban említettem Önnek, eleve nem is került be minden ügynök az adatállományba.

Elképzeltető, hogy vannak még elrejtett, így nem is vizsgált állambiztonsági nyilvántartások?

– Egyes más adattárak részeiből már korábban is kerültek adatok az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárába, így például az úgynevezett „301-es” adattárból (amely államellenes bűncselekményekkel kapcsolatban tárolt adatokat), vagy például a SZOUD-rendszerből, vagyis a szocialista országok közös hírszerzési és kémelhárítási adatbázisából is őrzött meg adatlapokat a levéltár. A BM állambiztonság Gépi Adatfeldolgozó Osztálya azonban a '80-as évek közepére már néhány egyéb különálló, részben pedig összekapcsolt számítógépes rendszert is üzemeltetett. E rendszerek 1990 utáni sorsáról nincs információnk.

A mágnesszalagok olyan neveket is tároltak, amelyeket korábban nem lehetett összefüggésbe hozni az állambiztonsággal?

– Feltehetően előfordulhatnak olyan nevek, amelyekről korábban nem volt információnk.

Szeretném azonban hangsúlyozni, nem a nevekre összpontosítottunk. Az adatállomány az állambiztonsági múlt feldolgozását tekintve egy sok elemből álló kirakós játék fontos darabja lehet, ami nagy segítséget nyújthat majd a további kutatásokhoz.

Miért javasolják az adatok titkosságának feloldását?

– A mágnesszalagokból kinyert információk önmagukban is érdekesek lehetnek, sok újdonságot tartalmazhatnak, azonban jelentőségük növekszik, ha ezeket az adatokat összevetjük a már most is az ÁBTL-ben található irattal. A történész szempontjából az a legfontosabb, hogy az ügynökökre és tevékenységükre vonatkozó valamennyi dokumentum kutatható legyen. A mágnesszalagokon tárolt adatok újabb adalékokat jelentenek az állambiztonsági múlt feltárásához, a kommunista diktatúra működésének megértéséhez.

Mikor válnak kutathatóvá a mágnesszalagok?

– A kormány döntése értelmében legkésőbb 2018 júliusától.

Mit gondol, eljön valaha az idő, mikor a pártállam működését és az állambiztonsági gépezetet bemutatják, vagy ez csak egy álom?

– A Nemzeti Emlékezet Bizottságának törvény szerinti feladata a kommunista diktatúra hatalmi működési mechanizmusának rendszerszintű feltárása, bemutatása, az állami emlékezet megőrzése. A NEB elkötelezett a kommunista múlt feltárása és a tudományos párbeszéd mellett. Feladatainak ellátása érdekében tudományos kutatást folytat, írásos dokumentumokat tár fel, a még élő tanúk emlékeit rögzíti, előadásokon, a médiában, konferenciákon, kiadványokban, rendhagyó történelemórákon és internetes adatbázisok segítségével a nyilvánosság számára bemutatja, elérhetővé teszi azokat. A bizottság elsődleges célja, hogy hozzájáruljon ahhoz, hogy a diktatúra feltárt története a közös emlékezet részévé váljon, erkölcsi, történelmi jóvátételt szolgáltatva ezzel a társadalom számára.

Medveczky Attila